

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-23>

УДК 344.13

ХРАМЦОВ О. М.

доктор юридичних наук, професор

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

E-mail: akhramtsov@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0137-2626>

Харківській національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, 61022, Майдан Свободи, 4

ВІЙСЬКОВІ ЧЕСТЬ ТА ГІДНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

АНОТАЦІЯ. Честь та гідність військовослужбовців, починаючи з березня 2022 року знаходяться під кримінально-правовою охороною. Саме в цей час в законодавство про кримінальну відповідальність була включена норма, передбачена ст. 435-1 КК України, яка в якості кримінального правопорушення визнала образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю. В цій нормі військова честь та гідність розглядається як вид професійної честі та гідності. Тому є актуальним і необхідним надання їх характеристики як об'єктів кримінально-правової охорони.

В статті розглядаються основні наукові підходи щодо визначення честі та гідності особи взагалі і професійної честі та гідності військовослужбовця як об'єктів кримінально-правової охорони. Аналізується їх зміст і особливості. Констатується той факт, що честь та гідність особи, на відміну від честі та гідності військовослужбовця не охороняються кримінально-правовими засобами. Дається авторське визначення понять військової честі та гідності як об'єктів кримінально-правової охорони. Наголошується, що образу в ст. 435-1 КК України слід розглядати як прояв кримінального психічного насильства поряд з погрозами.

Криміналізація образу та погрози військовослужбовцю є першим і важливим кроком у кримінально-правовому забезпеченні охорони професійної честі та гідності військовослужбовців. Наступним кроком повинна стати криміналізація діянь проти честі та гідності людої особи але вже з урахуванням сучасних умов існування українського суспільства. Конституційні положення про те, що честь та гідність особи є найвищими соціальними цінностями в нашій країні повинні знайти своє відображення в законодавстві про кримінальну відповідальність.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *військовослужбовець, кримінальне правопорушення, об'єкт кримінального правопорушення, честь та гідність, образа, насильство, погроза насильством, погроза знищенням майна, кримінальна відповідальність.*

Як цитувати: Храмов О. М. Військові честь та гідність як об'єкти кримінально-правової охорони. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право».* 2025. Вип. 40. С. 209-216. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-23>

In cites: O. M. Khramtsov (2025). Military honor and dignity as objects for criminal and legal protection. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law",* (40), P. 209-216. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-23> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Як справедливо зауважує Ю.В. Орлов, агресивна війна, яка розв'язана російською федерацією проти України, - пекуча й текуча сучасність українського народу, що поставила питання про базові засади соціальності, людяності, про колективну консолідацію, про життєздатність і дієвість мотиваційних двигунів європейської цивілізації [1, с. 4]. Вона змусила державу та суспільство по іншому поглянути на проблему правового забезпечення діяльності осіб, які здійснюють захист країни та її громадян. Це стосується і кримінально-правового забезпечення такої діяльності.

За цей період було внесено багато змін і доповнень у відповідне законодавство про кримінальну відповідальність. Так в розділ про

співучасть у вчиненні кримінального правопорушення була додана стаття 31-1, яка визначила особливості кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників, які не вжили дій, які повинні були і могли вжити у межах своїх повноважень для запобігання чи припинення вчинення злочину їх підлеглими або для повідомлення про такий злочин компетентного органу.

Прикінцеві і перехідні положення законодавства про кримінальну відповідальність були доповнені п. 22, в якому зазначалося, що цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована

відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України».

Через деякий час в Кримінальний кодекс була включена ст. 43-1, яка в якості обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння визначила виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Були внесені зміни в статтю 109 КК України – Державна зрада; додані ст. ст. 111-1 та 111-2 КК України, які встановили відповідно кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність та за пособництво державі-агресору; ст. 114-1 КК України за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань; ст. 114-2 КК України за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану; кваліфікованими складами стали кримінальні правопорушення проти власності, які вчиняються в умовах воєнного або надзвичайного стану; ст. 436-2 КК України за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників; ст. 442-1 за вчинення злочинів проти людяності і деякі інші.

У березні 2022 року законодавство про кримінальну відповідальність нашої країни було доповнене ст. 435-1, яка встановлює покарання за образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї та за виготовлення та поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії.

З моменту набрання чинності даної норми триває дискусія з наступних кримінально-правових проблем: 1) доречності криміналізації образи як самостійного виду суспільно небезпечного діяння; 2) невизначеності ознак образи як кримінально-протиправного діяння; 3) помилковості розміщення даної норми у

розділі «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення служби» тощо.

Автор даної статті доєднується до цієї дискусії і додає до неї, ще одну проблему – проблему визначення військових честі та гідності як об'єктів кримінально-правової охорони.

Стан наукового дослідження теми. Проблемами правового захисту професійних честі та гідності особи займалися такі науковці, як Андрушко А. В.; Бондаренко О. С.; Гришук О. В.; Гришук В. К. Левицький М. О.; Маковій В. П.; Мельник М. І., Орлов Ю. В.; Серьогін С. М.; Сорокіна Н. Г. Хавронюк М. І.; Харитонов С. О.; Шеїн Д. С., Шурак С. П. та інші. Разом з тим, саме професійним честі та гідності військовослужбовців не приділялося належної уваги.

Мета дослідження полягає в наданні кримінально-правової характеристики військової честі та гідності як об'єктів, що знаходяться під охороною законодавства про кримінальну відповідальність.

Основні результати дослідження. Стаття 3 Конституції України визнає людину, її життя, честь та гідність, недоторканість і безпеку найвищими соціальними цінностями в державі. Законодавство про кримінальну відповідальність повинно захищати саме ці найвищі соціальні цінності. Але у розділі III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі і гідності особи» Особливої частини КК України на сьогодні відсутні склади кримінальних правопорушень, що мають основним безпосереднім або додатковим безпосереднім об'єктом честь та гідність особи. Тому законодавцю слід або змінити назву цього розділу, виключивши честь та гідність з кола об'єктів кримінально-правової охорони або ж включити до числа кримінальних правопорушень діяння, безпосередніми основними об'єктами яких виступають честь та гідність особи. В Україні неодноразово пропонувалося криміналізувати суспільно небезпечні діяння проти честі та гідності особи. І одного разу це вдалося у 2014 році, коли був криміналізований наклеп. Однак подальші громадські протести змусили законодавця виключити це діяння з числа кримінально караних.

Наступна спроба була зроблена у листопаді 2018 року. Автори законопроекту наголошували, що такий крок забезпечить захист честі та гідності осіб від дій представників засобів масової інформації але в подальшому від такої ідеї також відмовились.

Автор виступає за криміналізацію найбільш небезпечних проявів образ та наклепу,

про що неодноразово наголошував в своїх попередніх роботах.

Розглянемо честь та гідність особи як об'єкти кримінально-правової охорони. Ще Чезаре Бекарія зазначав, що честь з'явилася після виникнення суспільства. Тому вона не могла бути здобутком верховної влади. На його думку, перші закони з'явилися у зв'язку з потребою відновлювати порядок, який порушувався внаслідок зіткнення егоїстичних інтересів кожної окремої особистості. Встановлення ж більш тісних зв'язків між людьми, успіхи в їх пізнанні створили безліч взаємних відносин і потреб, які виходили за межі можливостей любого кодексу. З цього часу, починається володарювання громадської думки, яка стає єдиним засобом захищати добро від зла у випадках, які не урегульовані законом. Честь є інстинктивним поверненням суспільства до природного стану для того, щоб хоча б частково скинути з себе тягар законів, які не можуть надати в даному випадку громадянину достатній захист [2].

Не слід ототожнювати поняття честі з поняттям гідності. Вони є самостійними категоріями. У цивільному праві честь - це тільки соціальна оцінка особистості, яка формується у відповідності з суспільно значимими вчинками, діями людини. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 зазначає, що гідність – це визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності [3]. Саме честь визначає позитивну соціальну оцінку особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло.

Щодо гідності існують два основних підходи. Представники першого розглядають гідність як сторону індивідуальної усвідомленості людиною власної гідності, власної цінності. Саме так гідність розглядається фахівцями цивільного права. Інші дослідники гідність розуміють як цінність людини без урахування її національності, професії, громадського стану тощо.

О. В. Гришук зазначає, що гідність людини одночасно є самоцінністю та суспільною значущістю людини, яка визначається рівнем суспільних відносин, які існують, уявленнями про свободу, справедливість та рівність людей. Її характеризують об'єкт (змістовна сторона гідності); суб'єкт (носії гідності), суб'єктивна та об'єктивна сторона. Суб'єктивну сторону

характеризує саме внутрішня оцінка людини власної гідності, як базується на схваленій більшості суспільства моральній самосвідомості. Об'єктивна сторона характеризує гідність як притаманна кожній людині цінність, яка визначається моральними, фізичними якостями та здібностями, рисами характеру, предметною діяльністю та поведінкою.[4, с. 375-376; 5, с. 21].

В свою чергу, В. К. Гришук, зазначає, що джерелом людської гідності є природне право, а не позитивне, тому вона наділена абсолютним характером – наддержавність, незалежність від особливостей правового регулювання державою прав, свобод та обов'язків людини [6, с. 99]. Таку ж позицію при визначенні гідності в кримінально-правовому змісті має М. І. Хавронюк, який вказує на те, що гідність людини передбачає усвідомлення людиною як носієм сукупності певних моральних, світоглядних, професійних тощо якостей своєї суспільної цінності, що створює у неї підстави до самоповаги [7, с. 433].

Іншу позицію має А. В. Андрушко, який вважає, що поняття гідності людини слід виводити з категорії людської гідності, тобто необхідно виходити з об'єктивної, а не суб'єктивної сторони гідності. Кожна людина має гідність вже за самою ознакою приналежності до людського роду (незалежно від своїх індивідуальних якостей, соціального становища та професії) [8, с. 135].

Нами не підтримується така позиція. Для гідності людини необхідною є саме усвідомлення людиною своїх особистісних якостей: моральних, світоглядних, професійних тощо. Це є притаманним і військовослужбовцям, які виконують обов'язки по забезпеченню національної безпеки і оборони країни. Таким чином, слід зазначити, що категорії честі та гідності особи тісно пов'язані між собою.

Сучасними дослідниками виділяється професійні честь та гідність. Саме до одного з їх видів відноситься військова честь та гідність. Професійні честь та гідність відображають ставлення інших людей до осіб, що виконують свої професійні обов'язки, є представниками певної професійної спільноти (в нашому випадку, військовослужбовців) з одного боку та ставлення людини до самої себе як до працівника, про усвідомлення ним своїх заслуг, професійних якостей з іншого боку.

Професійна честь – це гідні поваги і гідності моральні якості для визнання професійних та особистісних досягнень людини.

В свою чергу, професійна гідність – це поняття, яке слугує для визначення людини як

професіонала на основі своїх досягнень та самоповаги.

С. М. Серьогіна та Н. Г. Сорокіна наголошують, що визначається як піклування про авторитет професійної групи та самооцінка суб'єктом своєї професійної діяльності, впевненість у своїй цінності як професіонала, самоповага до себе [9, с. 59-60].

В свою чергу, О. І. Костащук відносить професійну честь до моральних категорій, які визначають авторитет людини, як суб'єкта певної професійної діяльності і відповідні моральні заслуги. Вона є способом усвідомлення людиною себе в певній професії [10, с. 123].

Професійна гідність є багато в чому наслідок гідної професії, тобто визначається суспільною значимістю даної професії, її престижем, сформованим громадською думкою. Проте не можна не враховувати і особистого, індивідуального ставлення людини до своєї професії, яке аж ніяк не завжди збігається з об'єктивним становищем у суспільстві людей даної професії. Ми підтримуємо, Левицького М. О., який зазначає, що для військовослужбовця честь та гідність має особливе значення. Це пояснюється тим, що він є захисником Вітчизни. Здійснення військової служби – це не будь-які завдання і функції держави, а оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Честь та гідність військовослужбовця – це його чиста совість, повага, благородні поступки, великі справи, відвага, здатність віддавати життя за Вітчизну та її народ. Шкода їм може бути нанесена різними особами і за різних обставин. В першому випадку, кримінально протиправні діяння спрямовуються з боку: інших військовослужбовців, зокрема командира (начальника); осіб, у полоні яких перебувають військовослужбовці; осіб, які здійснюють нагляд за військовослужбовцями, яких утримують на гауптвахті чи у дисциплінарному батальйоні; інших фізичних чи юридичних осіб. Порушення права військовослужбовців на честь і гідність може здійснюватися різними способами та спричинити різні наслідки. Що до способів порушення, то воно може бути завдано через: активну поведінку – дію; пасивну поведінку – бездіяльність; рішення. При цьому приниження честі та гідності може спричинити різні наслідки для військовослужбовця: фізичний біль та душевні страждання; душевні страждання [11, с. 82].

Щодо військовослужбовців виокремлюють поняття військової честі, яка, згідно з дослідженням С. О. Харитоновна, охоплює додержання військовослужбовцями вимог статутів

Збройних Сил України, поваги до честі й гідності кожної людини, дотримання правил військового вітання, ввічливості й належної поведінки [12, с. 202].

Честь та гідність особи, в тому числі і військовослужбовця мають і психологічний зміст, який включає низку етичних, соціально-психологічнихта індивідуально-психологічних рис особистості. Рибалко В. В. до них відносить: для честі: потреба в повазі до себе та визнання іншими своїх заслуг перед людьми; переконаність у власній значущості для суспільства; чесність перед людьми; репутація; престиж; совість; почуття обов'язку перед людьми; висока моральність у стосунках; честюлюбство; для гідності: потреба в самоповазі; вимогливість до себе; шляхетність; авторитет; сумлінність; правдивість перед собою; самоконтроль; почуття відповідальності перед власною совістю; самолюбство [13, с. 52].

Т. К. Ісаєнко досліджував честь як духовну інтегральну якість особистості військовослужбовця. На його думку, військову честь можна визначити як інтегральну духовну якість особистості військовослужбовця, яка відображає елементи складної системи соціальних зв'язків і моральних цінностей армії і військового колективу - патріотизм, обов'язок, дисципліну, почуття власної гідності, відповідальність, мужність, відвагу. Зміст поняття «військова честь» складається з таких основних компонентів: раціонального, що визначає наявність системи знань про сутність, зміст військової честі, наявність цієї якості в себе й ступінь її сформованості; емоційного, пов'язаного із наявністю моральних почуттів, реальних заслуг військовослужбовця; зі здатністю оцінювати себе, із самоповагою; дієво-практичного, який визначає наявність у людини постійної здатності, вольової готовності гідно виконувати військовий обов'язок у будь-який час і в будь-яких умовах; звички і вміння поводитися відповідно до норм військової честі; здатність до самовдосконалення, вміння позбуватися недоліків [14, с. 74].

В Кодексі офіцера Збройних Сил України, який затверджений наказом Міністра оборони України № 412 від 31.12.1999 року честь відноситься до провідної ознаки поведінки українського офіцера. Він повинен вести спосіб життя як порядна людина, не вдаватися до несправедливих і протиправних дій, безкорисливо виконувати свої обов'язки на користь інтересам України та українського суспільства у военний та мирний час. Люди повинні довіряти офіцеру, вважаючи його чесною людиною [15].

Ураховуючи це, можна надати і характеристику честі та гідності як об'єктів кримінально-правової охорони. Вважаємо, що честь в цьому випадку, є суспільною оцінкою особи, яка базується на її вчинках, які відповідають загально визнаним соціальним нормам. Гідність же є самооцінкою особи, яка відповідає прийнятним в суспільстві загально визнаним нормам та правилам. Нами підтримується позиція В. Підгородинського, який зазначає, що честь людини є її позитивною суспільною оцінкою, в гідність – позитивною самооцінкою особи [16, с. 93].

Кримінально-правовий захист честі та гідності військовослужбовців є необхідним і важливим. Останні виконують важливі професійні обов'язки по озброєному захисту держави та суспільства від озброєної агресії. Держава при цьому, повинна піклуватися не тільки про належний матеріальний стан, а і моральний стан військовослужбовців, який забезпечує належний їх суспільний статус. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» зазначає, що остання є державною службою особливого характеру і полягає в професійній діяльності осіб в сфері оборони України, її незалежності та територіальної цілісності. В свою чергу, держава повинна надавати відповідні гарантії по захисту прав військовослужбовців на життя та здоров'я, честь та гідність.

Таким чином, професійна честь військовослужбовця як об'єкт кримінально-правової охорони є суспільною оцінкою його особистості, яка формується на підставі його суспільно корисних вчинків та дій, які вчиняються у межах здійснення професійної діяльності і які відповідають загально визнаним нормам даного суспільства.

В свою чергу, професійна гідність військовослужбовця як об'єкт кримінально-правової охорони є самооцінкою особи як представника певної професійної спільноти, яка відповідає загально визнаним нормам і правилам суспільства.

У змісті військової честі можна виділити три аспекти: етичний, соціокультурний та так званий «матеріальний». Перший (етичний) включає в себе усвідомлення військовослужбовцем своєї особистої гідності, що знаходить своє відображення в певних моральних нормах: мужність та стійкість, відданість своїй Батьківщині. Таке усвідомлення базується на відповідному ціннісно-світоглядному фундаменті. Соціокультурний аспект являє собою зовнішня суспільна оцінка вчинків військовослужбовця, його заслуг, що проявляється у авто-

ритеті, славі, а також в їх культурному вираженні, яким є відповідна атрибутика. Матеріальний аспект знаходить свій прояв в належному матеріальному заохоченні військовослужбовців.

В березні 2022 року на фоні військової агресії росії проти нашої держави Кримінальний кодекс України був доповнений статтею 435-1. «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю». Дана норма передбачає відповідальність за образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї.

Частина друга кримінально протиправними визнає виготовлення та поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї.

Дана стаття розміщена в розділі XIX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)». Це дозволяє зробити висновок, що хоча і частково, честь та гідність військовослужбовців поставлена під охорону кримінального закону. Фахівці зазначають, що в цьому випадку, основним безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, які визначають встановлений порядок несення служби військовослужбовцями, а честь та гідність є додатковими безпосередніми об'єктами [17, с. 550]. Слід лише додати, що вони є обов'язковими безпосередніми об'єктами.

Важливість і доцільність криміналізації таких образ є важливим кроком в захисті професійних честі та гідності військовослужбовців. Разом з тим, на наш погляд, законодавцем допущена помилка, яка полягає в тому, що стаття 435-1 була включена в розділ XIX Особливої частини законодавства про кримінальну відповідальність, який має назву «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)». Але суб'єкт таких правопорушень є виключно спеціальним. У відповідності з ч. 1 ст. 401 КК України - це військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження останніми

військових зборів. А суб'єкт цього кримінального правопорушення є загальним, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Тому в подальшому, слід прийняти рішення щодо розміщення даної норми в іншому розділі Особливої частини законодавства про кримінальну відповідальність.

Таким чином, професійна честь та гідність військовослужбовців виступають окремими видами об'єктів кримінальних правопорушень. На користь позиції щодо криміналізації діянь проти честі та гідності особи наведемо ще один аргумент. А саме, ці діяння слід розглядати як прояви саме кримінального психічного насильства. Законодавець в частині 1 статті 435-1 КК України вказує на такі три конкретні прояви кримінального психічного насильства як образа честі і гідності, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна. Проведений нами аналіз судової практики про дане кримінальне правопорушення доводить, що майже у ста відсотках образа і вказані в законі погрози вчиняються злочинцями одночасно.

Таким чином, в даній нормі законодавець наводить найпоширеніші види кримінального психічного насильства як способу вчинення суспільно небезпечного діяння. Останнє в свою чергу, є умисним, суспільно небезпечним, протиправним впливом на психіку іншої особи, який характеризується ворожою, інструментальною або негативистською мотивацією і здійснюється інформаційною дією чи (та) бездіяльністю або позаінформаційним шляхом всупереч чи поза волею людини і впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй психічну та (або) фізичну шкоду. Такий підхід дозволить виключити сумніви в «надмірній» криміналізації діянь проти військової честі та гідності і дозволить належним чином захистити ці найвищі соціальні цінності.

Поряд з кримінально-правовим захистом військової честі та гідності держава повинна всебічно піклуватися за формування цих цінностей в суспільстві і військовій спільноті. В цій діяльності слід урахувати історичний досвід. В історії уявлень про військову честь можна виділити європейський підхід і східний (японський).

Загальними для цих двох підходів є : внутрішня ієрархічність; усвідомлення свого обов'язку служити Батьківщині; наявність релігійно-світоглядного підґрунтя вчинків;

вірність; відданість; бажання бути кращим. Відмінностями є : для європейців – важливість зовнішньої сторони військової честі (атрибутика, ритуали); схильність до індивідуалізму; для японців – велике значення внутрішньої складової честі; відсутність концепції священної війни або війни за віру; відсутність пріоритету силового вирішення конфліктів; повага до держави.

Вважаємо українське суспільство повинно взяти все найкраще, що мають кожен з цих підходів. Військовій честі та гідності повинна бути повернута її значущість для формування і функціонування сучасних Збройних Сил України.

Таким чином, можна дійти до наступних висновків :

- діюче законодавство про кримінальну відповідальність нашої країни не містить в собі норм, які б захищали честь та гідність особи, хоча містить в собі розділ Особливої частини, в якому вказуються ці соціальні цінності;

- включення норми, яка передбачена ст. 435 -1 КК України поставило під кримінально-правову охорону професійну честь та гідність військовослужбовців;

- професійна честь військовослужбовця як об'єкт кримінально-правової охорони є суспільною оцінкою його особистості, яка формується на підставі його суспільно корисних вчинків та дій, які вчиняються у межах здійснення професійної діяльності і які відповідають загальноновизнаним нормам даного суспільства;

- професійна гідність військовослужбовця як об'єкт кримінально-правової охорони є самооцінкою особи як представника певної професійної спільноти, яка відповідає загальноновизнаним нормам і правилам суспільства.

- образу як спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння в ст. 435-1 КК України слід розглядати як прояв кримінального психічного насильства;

- для ефективного застосування ст. 435-1 КК України вона повинна бути змінена і вдосконалена;

- вважаємо за необхідне криміналізувати діяння, які посягають на честь та гідність особи але з урахуванням сучасних умов існування українського суспільства;

- військові честь та гідність повинні бути покладені в основу формування сучасних Збройних Сил України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни : кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
2. Беккарія Ч. Про злочини та карі : монографія. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2013/Сhezare_Bekkaria_2004.pdf (дата звернення 30.01.2025).
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 01.02.2025).
4. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. 428 с.
5. Гришук О. Філософія людської гідності у праві. *Право України*. 2018. № 9. С. 14-28.
6. Гришук В. Соціальна обумовленість кримінально-правової охорони і захисту гідності людини в Україні. *Право України*. 2018. № 9. С. 98-108.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
8. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.
9. Серьогін С. М., Сорокіна Н. Г. Поняття «честь», «гідність» у контексті професіоналізації публічної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8 (34). С. 57-64.
10. Косташук О. І. Виховання професійної честі майбутніх учителів у процесі навчання. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. С. 120-126.
11. Левицький М. О. Право військовослужбовців на честь та гідність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 42. Том 1. С. 82-86. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.42-1.18>
12. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Право, 2018. 328 с.
13. Рибалко В. В. Аксиологічні основи психологічної культури особистості: навчально-методичний посібник Київ: АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих; Інститут обдарованої дитини, 2009. 228 с.
14. Ісаєнко Т. К. Честь як духовна інтегральна якість особистості військовослужбовця. *Військова освіта: Збірник наукових праць*. 2006. № 2 (18). Київ: Науково-методичний центр військової освіти Міністерства оборони України. С. 72-81.
15. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 27, ст. 385.
16. Підгородинський В. Честь та гідність особи як об'єкти правової охорони в сучасній кримінально-правовій політиці : до постановки проблеми. *Вісник прокуратури*. 2009. № 10. С. 92-97.
17. Шеін Д. С., Бондаренко О. С. Образа честі і гідності військовослужбовця як військове кримінальне правопорушення. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Суми. 19-20 травня 2022 р.). Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 547-551.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2025
Стаття рекомендована до друку 15.11.2025

Переглянуто 14.10.2025.
Опубліковано 30.12.2025

O. M. KHRAMTSOV

Doctor of law, professor

Professor of the Department of Criminal Law

E-mail: akhramtsov@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0137-2626>

V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody, 4

MILITARY HONOR AND DIGNITY AS OBJECTS FOR CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION

ANNOTATION. The honor and dignity of military personnel are under criminal law protection starting from March 2022. Exactly at that time the norm provided for in Art. 435-1 of the Criminal Code of Ukraine, which recognized as a criminal offense the insult to honor and dignity, the threat of murder, violence or destruction or damage to property of a military personnel, was included into the legislation on criminal responsibility. In this norm, military honor and dignity are considered as a type of professional honor and dignity. Therefore, it is relevant and necessary to provide their characteristics as objects of criminal law protection.

The article considers the main scientific approaches to the definition of the honor and dignity of a person in general and the professional honor and dignity of a military personnel as objects of criminal law protection. Their content and features are analyzed. The fact is stated that the honor and dignity of a person, unlike the honor and dignity of a military personnel, are not protected by criminal law means. The author's definition of the concepts of military honor and dignity as objects of criminal law protection is given. It is emphasized that insult mentioned in Art. 435-1 of the Criminal Code of Ukraine should be considered as a manifestation of criminal mental violence along with threats.

Criminalization of insults and threats to a military personnel is the first and important step in criminal law to ensure the protection of professional honor and dignity of servicemen. The next step should be the criminalization of acts against the honor and dignity of any person, but taking into account the modern conditions of existence of Ukrainian

society. Constitutional provisions that honor and dignity of a person are the highest social values in our country should be reflected in the legislation on criminal responsibility.

KEYWORDS: *criminal offense, criminal responsibility, honor and dignity, insult, military personnel, object of criminal offense, serviceman, threat of destruction of property, threat of violence, violence.*

REFERENCES

1. Yu. V. Orlov (2023). Crime and Counteraction to It in Wartime: Criminal-Legal and Criminological Dimensions: Monograph. Kharkiv: Pravo, 252 p. (in Ukrainian)
2. Bekkaria Ch. About crimes and punishments: monograph. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2013/CHezare_Bekkaria_2004.pdf (access date 01/30/2025). (in Ukrainian)
3. Concerning judicial practice in cases of protection of the dignity and honor of an individual, as well as the business reputation of an individual and legal entity: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated February 27, 2009 No. 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (access date: 02/01/2025). (in Ukrainian)
4. O. V. Hryshchuk. (2007). Human dignity in law: philosophical problems: monograph. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 428 p. (in Ukrainian)
5. O. Hryshchuk. (2018). Philosophy of human dignity in law. *Law of Ukraine*. No. 9. P. 14-28. (in Ukrainian)
6. V. Hryshchuk. (2018). Social conditionality of criminal-legal protection and defense of human dignity in Ukraine. *Law of Ukraine*. No. 9. Pp. 98-108. (in Ukrainian)
7. Scientific and practical commentary on the Criminal Code / edited by M. I. Melnyk, M. I. Khavronyuk. Kyiv: Publishing House "Dakor", 2019. 1384 p. (in Ukrainian)
8. A. V. Andrushko. (2020). Theoretical and applied grounds of preventing and combating crimes against the will, honor and dignity of a person: monograph. Kyiv: Vaite. 560 p. (in Ukrainian)
9. S. M. Seryogin, N. G. Sorokina. (2016). The concept of "honor", "dignity" in the context of professionalization of public service. *Aspects of public administration*. No. 8 (34). Pp. 57-64. (in Ukrainian)
10. O. I. Kostashchuk. (2015). Breeding of professional honor of future teachers in the process of education. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Pp. 120-126. (in Ukrainian)
11. M. O. Levytskyi. (2019). The right of military personnel to honor and dignity. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*. No. 42. Vol. 1. Pp. 82-86. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.42-1.18> (in Ukrainian)
12. Kharitonov S. O. (2018). Criminal responsibility for military crimes under the criminal law of Ukraine: monograph. Law, 328 p. (in Ukrainian)
13. V. V. Rybalko. (2009). Axiological foundations of psychological culture of personality: teaching and methodical manual Kyiv: APS of Ukraine; Institute of Pedagogical Education and Adult Education; Institute of Gifted Child, 228 p. (in Ukrainian)
14. T. K. Isayenko. (2006). Honor as a spiritual integral quality of a serviceman's personality. *Military education: Collection of scientific papers*. No. 2 (18). Kyiv: Scientific and methodological center of military education of the Ministry of Defense of Ukraine. P. 72-81. (in Ukrainian)
15. Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service". *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1992, No. 27, art. 385. (in Ukrainian)
16. V. Pidgorodynskyi. (2009). Honor and dignity of the person as objects of legal protection in modern criminal law policy: to the formulation of the problem. *Bulletin of the Prosecutor's Office*. No. 10. pp. 92-97. (in Ukrainian)
17. D. S. Shein, O. S. Bondarenko. (2022). Insult to the honor and dignity of a serviceman as a military criminal offense. *Reforming the legal system in the context of European integration processes: materials of the VI International Scientific and Practical Conference* (Sumy. May 19-20, 2022). Sumy: Sumy State University. Pp. 547-551. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 09.09.2025
The article is recommended for printing 15.11.2025

The article was revised 14.10.2025
This article published 30.12.2025